

ВІКТОР АНАТОЛІЙОВИЧ КУНАХ (до 70-річчя від дня народження)

28 квітня 2016 р. наукова спільнота відзначила 70-річчя від дня народження і 50-річчя наукової діяльності завідувача відділом генетики клітинних популяцій Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, одного з провідних учених в галузі біології і біотехнології рослин, доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента НАН України Віктора Анатолійовича Кунаха.

В.А. Кунах народився 28 квітня 1946 року в с. Селінь Черняхівського району Житомирської області. У 1969 р. здобув вищу освіту на біологічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Після навчання в університеті впродовж 1969–1971 рр. проходив строкову службу у лавах Радянської Армії у військовому званні гвардії лейтенанта.

Свій шлях науковця розпочав ще в студентські роки в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, де він у 1966–1969 рр. одночасно з навчанням на стаціонарі працював старшим лаборантом і проводив перші в Україні цитогенетичні дослідження рослинних клітин у культурі *in vitro*. З 1971 р. і по сьогодні В.А. Кунах працює в Інституті молекулярної біології і генетики НАН України. Тут він виконав і у 1975 р. захистив кандидатську дисертацію з генетики культивованих клітин рослин. У 1989 р. став доктором біологічних наук, захистивши дисертацію на тему «Мінливість та добір у популяціях культивованих клітин рослин». За його ініціатииви у 1983 р. в Інституті створено лабораторію генетики клітинних популяцій, на основі якої у 1989 р. сформовано відділ. У 1997 р. В.А. Кунаха обрано членом-кореспондентом НАН України зі спеціальності «фізіологія рослин, генетика».

Ювіляр започаткував в Україні генетичні дослідження культивованих клітин, ставши засновником нового наукового напрямку – генетики клі-

тинних популяцій. Значним науковим досягненням В.А. Кунаха стало теоретичне обґрунтування й експериментальне підтвердження положення про те, що культивовані *in vitro* клітини є новою, експериментально створеною біологічною системою, що характеризується своєрідністю низки властивостей та особливостей і, раз-

зом з тим, підкоряється загальнобіологічним популяційним закономірностям. Із застосуванням молекулярно-біологічних, цитогенетичних, біохімічних і методів математичного моделювання В.А. Кунах виявив подібність геномних реорганізацій в клітинних популяціях *in vitro* і геномної мінливості у природі (внутривидової і міжвидової). Він також відкрив можливість застосування закону гомологічних рядів у спадковій мінливості М.І. Вавилова для культури клітин, що дозволяє використовувати клітинні системи *in vitro* як біологічні моделі для вивчення реорганізацій геному в процесі адаптації до різних стресових впливів.

Грунтуючись на власних дослідженнях, В.А. Кунах разом з колегами створив кілька десятків унікальних клітинних штамів цінних лікарських рослин. Зокрема, впроваджено в промисловість перші у світі високопродуктивні клітинні штами раувольфії зміїної (джерело протиаритмічного алкалоїду аймаліну), женьшеню, родіоли рожевої, унгернії Віктора тощо.

В останні роки наукові інтереси В.А. Кунаха сконцентровано на проблемах молекулярної екогенетики рослин, зокрема хромосомного та молекулярно-генетичного поліморфізму природних популяцій рослин, що зростають у різних екстремальних умовах (Антарктика, Памір, високогірні райони Карпат, посушливі регіони Степу України тощо), дослідженні ролі та внеску пластичності геному, зокрема епігеномних змін, у процесі адаптації рослинних угруповань до умов зростання, у тому числі стресових. Разом із співробітниками очолюваного

ним відділу В.А. Кунах проводить активну науково-дослідну роботу у рамках Державної цільової науково-технічної програми проведення досліджень в Антарктиці на 2011–2020 рр. Напрями робіт є комплексними, здійснюються у рамках міжнародного співробітництва з Польською академією наук, а також у співробітництві з провідними ученими в цій галузі із США, Великої Британії, Росії, Німеччини тощо.

У творчому доробку В.А. Кунаха понад 550 наукових праць, серед яких один підручник, 6 монографій, 8 розділів в англійських монографіях з біології і біотехнології рослин, 43 авторських свідоцтва та патентів України, Російської Федерації та СРСР на винаходи і корисні моделі.

Віктор Анатолійович поєднує наукову роботу із педагогічною діяльністю. У 1994–2014 рр. він читав курси лекцій з клітинної селекції, клітинної та молекулярної біології, біотехнології, генетики у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, а також у Міжнародному Соломоновому університеті, Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка, Уманському національному університеті садівництва, Східно-європейському університеті ім. Лесі Українки, Національному університеті «Києво-Могилянська академія» та ін. Під його керівництвом виконано і захищено 4 докторські та 20 кандидатських дисертацій.

Багато сил та енергії В.А. Кунах віддає громадській та науково-організаційній діяльності. Він є заступником голови спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій при Інституті молекулярної біології і генетики НАН України, був членом кількох спеціалізованих учених рад із захисту докторських дисертацій при інших наукових закладах. У 1995–2010 рр. – член експертної ради

ВАК України, перший віце-президент Українського товариства генетиків і селекціонерів ім. М.І. Вавилова (2002–2007), а з 2007 р. і дотепер – президент цього товариства. В.А. Кунах є членом президії Української асоціації біологів рослин, Німецького товариства полярних дослідників, головним редактором журналу «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів» та збірника наукових праць «Фактори експериментальної еволюції організмів», заступником головного редактора збірника наукових праць «Автохтонні та інтродуковані рослини», членом редколегії журналів «Proceeding of the Latvian Academy of Sciences. Section B», «Biopolymers and Cell», «Цитология и генетика» («Cytology and Genetics»), «Biotechnologia Acta» та ін. З 2003 р. під його головуванням систематично проводяться Міжнародні наукові конференції «Фактори експериментальної еволюції організмів».

Неодноразово відзначені особисті заслуги ювіляра у розвитку вітчизняної науки. В.А. Кунах – лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2005 р.), лауреат премії ім. В.Я. Юр'єва НАН України (2000 р.), премії ім. М.Г. Холодного НАН України (2007 р.), премії ім. С.М. Гершензона НАН України (2015 р.), нагороджений медалями СРСР, срібною і трьома бронзовими медалями ВДНГ СРСР, знаком «Відмінник освіти України» тощо.

Бажаємо ювіляру довгих років життя, міцного здоров'я, невичерпної енергії та нових творчих злетів на науковій ниві. Нехай Ваші починання завжди супроводжує успіх, здійснюються усі задуми та плани, а повага і підтримка вдячних учнів і колег надає наснаги для нових пошуків.

РЕДКОЛЕГІЯ